

SPRIEVODCA NÁUČNÝM CHODNÍKOM ÚDOLÍM RIEKY SLATINA

Údolie rieky Slatiny

Údolie rieky Slatiny na úseku medzi Zvolenskou Slatinou a vodnou nádržou Môt'ová je jedným z posledných zachovalých stredohorských údolí s meandrujúcou riekou v strednej Európe. Jeho najväčšou hodnotou je rozmanitosť prírodne cenných a pritom ľudskou činnosťou málo narušených biotopov.

Okolie rieky tvoria brehové porasty, zvyšky podhorských a nížinných lužných lesov s prevládajúcou jelšou lepkavou. Vďaka priaznivej orientácii údolia boli vytvorené podmienky pre rozšírenie teplomilných spoločenstiev. Bolo tu zistených 552 druhov vyšších rastlín, vrátane 9 ohrozených a 15 potenciálne ohrozených, zahrnutých v Červenom zozname Slovenskej republiky. Chránené sú korunkovka strakatá, vemenník dvojlistý, ľalia zlatohlavá, vstavač obyčajný, močiarka štítová, valdštajnia trojpočetná Magicova a drieň obyčajný.

Celé údolie predstavuje zachovalý biotop aj pre vtáctvo, najmä pre druhy viazané na pobrežnú vegetáciu. Zo 123 zistených druhov vtákov je 97 chránených, napríklad kačica chrapka, bocian čierny, chriaštel vodný, volavka popolavá, chrapkáč poľný. Zo zástupcov obožživelníkov tu možno nájsť kunku žltobruchú, ropuchu bradavičnatú, skokana zeleného, z plazov užovku stromovú, užovku hladkú, slepúcha lámavého a jaštericu múrovú. Vzácny je výskyt vydry riečnej, ktorá je indikátorom zdravého prostredia a symbolom čistých vodných tokov.

Údolie rieky Slatiny tvorí zachovalý komplex rôznych biotopov, z ktorých majú celoslovenský význam najmä lokality Krpele, Veľká zákruta, Ľubica – Prosisko a Sitárka. Náučný chodník Vás prevedie časťou údolia od vodnej nádrže Môt'ová, kam ústi rieka Slatina, po dedinu Slatinka a späť. Jednotlivé stanovišťa sú označené tabuľkami na dobre viditeľnom mieste. Každá tabuľka v teréne má číslo a príslušný text je uvedený v Sprievodcovi.

Stanovište č. 1 – Krpele

Pri ústí Slatiny do VN Môt'ová vznikol zaujímavý biotop s takmer stojatou vodou a bohatou mokradňovou vegetáciou. Môžeme tu nájsť vzácne ostricové porasty tvorené ostricou trsnatou a aluviálne lúky s výskytom korunkovky strakatej. Na lúke lúkach a pasienkoch nad riekou kvitnú koncom jari okrem iných zástupcov suchomilnej flóry i vstavače obyčajné. Na Krpeliach bolo zaznamenaných 90 druhov vtákov, z ktorých tu 37 aj hniezdi,

napríklad rybárik riečny, chriaštel' riečny, kalužiak malý, volavka popolavá a muchár sivý. Za potravou sem pravidelne zaletujú bocian čierny, kačica chrapka či močiarnica mekotavá. Lokalita Krpele je útočiskom pre ohrozené plazy užovku obojkovú a užovku fľakanú, ktoré sú viazané na mokradné prostredie, zo zástupcov obojživelníkov tu možno stretnúť skokana zeleného, skokana hnedého alebo rosničku zelenú. Územie poskytuje domov aj pre mnohé druhy hmyzu. Krpele sú unikátnym komplexom biotopov nielen na strednom Pohroní, ale v Karpatskej kotline vôbec. Majú hodnotu prírodnej rezervácie s rozlohou asi sedem hektárov.

Stanovište č. 2 – Brehové porasty rieky Slatiny

V minulosti tvorili brehové porasty vodných tokov charakteristickú súčasť krajiny na Slovensku. Napriek tomu, že majú viacero významných funkcií, za posledných päťdesiat rokov bola veľká časť z nich značne zredukovaná alebo úplne zlikvidovaná (vplyvom nevhodných protipovodňových úprav, meliorácií a intenzifikácie poľnohospodárskej výroby). Prírodné porasty v okolí vodných tokov však pozitívne ovplyvňujú mikroklimu okolia, chránia brehy riek pred eróziou, filtrujú a zadržiavajú vodu a v neposlednom rade sú estetickým prvkom v krajine. Brehové porasty rieky Slatiny sú ukážkou zachovalých porastov tvorených prevažne jelšou lepkavou, ktoré majú charakter lužného lesa. Predstavujú vzácny biotop a sú domovom mnohých druhov živočíchov viazaných na vodné prostredie.

Stanovište č. 3 - Veľká Zákruta

V mieste veľkého meandra - zákruty rieky Slatiny nájdeme bralnatý sutinový les na andezitoch, ktorý postupne prechádza k rieke. Tam môžeme vidieť niekoľko mŕtvych ramien Slatiny so starým jelšovým porastom. V kultúrnej (mestskej a poľnohospodárskej) krajine sa už málokde zachovali mŕtve ramená riek, väčšinou boli zasypané alebo zmeliorované, napriek tomu, že majú veľký význam pre krajinu. Spoločne s mokradami a prameniskami dokážu v čase nadbytku vody, množstvo vody zadržať, a tak stlmiť povodňové vlny a znížiť riziko záplavy. Zadržanú vodu potom postupne do krajiny uvoľňujú.

Na pravom brehu rieky na systém mŕtvych ramien nadväzujú zvyšky vyše 120 rokov starých dubových porastov, na ľavom brehu sa nachádzajú mokrade tvorené prameniskami a jarkami s mladými porastami jelše lepkavej. Podobne kombinované biotopy v stredohorských podmienkach na Slovensku nenájdeme. Na ploche šesť hektárov sa tu vyskytuje 74 druhov vtákov, z toho 40 tu hniezdi, vrátane ohrozených druhov ako sú škovránok stromový, muchárik bielokrký, strakoš červenochrbtý alebo krutihlav hnedý. Na južných svahoch môžeme nájsť ohrozené druhy plazov užovku hladkú, užovku obojkovú a jaštericu múrovú. V mŕtvych ramenách Slatiny nachádzajú priaznivé podmienky pre svoj život obojživelníky kunka žltobruchá, skokan hnedý, ropucha bradavičnatá, rosnička zelená a salamandra škvrnitá.

Stanovište č. 4 - Rieka Slatina

Rieka Slatina pramení na Poľane a za Zvolenom sa vlieva do Hrona ako jeho najväčší ľavostranný prítok. Plocha povodia zaberá 792,6 km² s celkovou dĺžkou toku 55,2 km. Slatina je tokom podhorského charakteru s pestrú morfológiou koryta, so striedaním prúdivých, pomaly tečúcich a hlbších častí. Je jedným z posledných prirodzene meandrujúcich (klukatiacich sa) riek na Slovensku. V celom toku Slatiny bolo zaznamenaných 33 druhov rýb patriacich do 11 čeľadí a z kruhoústnic kriticky ohrozená mihuľa ukrajinská. Z ohrozených druhov rýb sa tu vyskytujú napríklad pĺž zlatistý, čerebľa obyčajná, ploska pásavá, mrenica stredomorská a mieň obyčajný.

Rieka Slatina predstavuje ojedinelý biotop na strednom Slovensku a slúži ako biokoridor regionálneho významu.

Stanovište č. 5 – Dedina Slatinka

Dedina Slatinka leží na rieke Slatine štyri kilometre na východ od Zvolena. Obec sa spomína prvý raz roku 1388 ako Zalathna. Podľa legendy ju založili dvaja rybári, Beňo a Necpal, a pôvodne sa nenachádzala pri rieke ale na dolinke pod lesom.

Ešte v polovici päťdesiatych rokov 20. storočia tu žilo asi 250 obyvateľov. V tom čase už vznikali plány, že v údolí rieky Slatiny bude stáť vodné dielo Slatinka, ktoré by dedinu pochovalo pod hladinou. Od tej doby sa kvôli plánovanej priehrade nepovoľovala výstavba nových domov, ani rekonštrukcia starších. Postupne bola obmedzovaná autobusová doprava do Slatinky, zrušená vlaková zastávka, obmedzené služby, zrušená miestna škola a predtým samostatná obec Slatinka bola pričlenená k susednej Zvolenskej Slatine. Dnes je väčšina domov v dedine vo vlastníctve štátu. Pôvodní obyvatelia boli v rokoch 2000 až 2001 presídlení do nájomných domov a bytov do Zvolenskej Slatiny. Napriek tomu sa mnohí rodáci a ľudia pochádzajúci zo Slatinky nevzdávajú nádeje na jej znovuoživenie.

Stanovište č. 6 – Lesná vegetácia

V údolí rieky Slatiny tvoria lesy dominantnú skupinu rastlinných spoločenstiev. Z lesníckeho hľadiska sú to prevažne lesy hospodárske a len menšia časť na strmých a balvanitých svahoch patrí medzi lesy ochranné. Dominantnými drevinami v území sú dub zimný, hrab obyčajný, buk lesný, javor horský, javor mliečny, lipa malolistá a ďalšie. Pozdĺž rieky Slatiny sa zachovali fragmenty lužných lesov tvorené jelšovými porastami, v ktorých bol zaznamenaný výskyt silne ohrozeného druhu žltušky lesklej a ohrozeného druhu paprade hrebenatej. Na strmých svahoch nachádzame lipovo – javorové lesy. Najhodnotnejším lesným biotopom v údolí rieky Slatiny sú dubové subxerothermofilné lesy. Vzhľadom na to, že sú to značne sucho a teplomilné spoločenstvá, nachádzame v nich množstvo celoslovensky a regionálne ohrozených druhov vyšších rastlín, napríklad vstavač obyčajný, cesnak horský a jagavka konáristá. Okrem spomínaných biotopov sa v území nachádzajú dubovo – hrabové lesy a bukové kvetnaté lesy podhorské.

Rôznorodé lesné spoločenstvá vytvárajú priaznivé podmienky pre výskyt mnohých druhov živočíchov, napríklad diviaka lesného, srnca lesného, kuny skalnej, líšky hrdzavej a rysa ostrovida. Veľmi vzácne územím prechádzajú veľké šelmy ako vlk dravý a medveď hnedý.

Stanovište č. 7 – Budúcnosť územia

V údolí rieky Slatiny na úseku od obce Zvolenská Slatina po VN Môtová je od roku 1954 plánované vodné dielo Slatinka. Napriek tomu, že je pripravované už takmer päťdesiat rokov, jeho potreba nebola dodnes jednoznačne preukázaná a výstavba sa dodnes nezačala. Vodné dielo Slatinka by zatopilo územie o rozlohe 266 hektárov, jeho zásobný objem by mal byť 27,4 mil. m³ a výška hrádze by mala dosahovať 34 metrov. Jeho realizáciou by bolo zničené 12 kilometrové údolie rieky Slatiny, úplne zatopená obec Slatinka a narušené štyri, z celoslovenského hľadiska mimoriadne cenné lokality, ktoré majú hodnotu prírodných rezervácií.

Vodné dielo Slatinka by malo nadlepšovať prietoky Hrona v suchých obdobiach a zásobovať úžitkovou vodou odberateľov na dolnom toku Hrona. Existuje však viacero ekonomicky i ekologicky efektívnejších alternatív, ktoré by zabezpečili potrebnú vodu i pomohli narušenej krajine na dolnom Pohroní. Zostáva nám preto veriť, že jedinečné údolie, ktorým ste teraz prešli, zostane zachované aj pre budúce generácie.

Združenie Slatinka je občianske združenie, ktoré vzniklo v roku 1993 ako reakcia občanov na snahy o znovuoživenie kontroverzného vodného diela Slatinka. Jeho poslaním je činnosť v povodí rieky Slatiny zameraná na ochranu životného prostredia a prírodných hodnôt. V rámci projektu Zachráňme Slatinku.